

Cuvânt înainte

La toate cele cinci ediții ale simpozionului de didactică a existat o preocupare constantă pentru punerea în discuție a unor probleme de actualitate care au interesat în cel mai înalt grad pe profesorii de limba și literatura română în momentul respectiv. Aceasta este valabil și în cazul ediției a VI-a: *Text literar și contexte*.

O rapidă trecere în revistă asupra problemei contextului așa cum se vede din programele școlare din ultimii 10 ani evidențiază includerea disciplinei limba și literatura română în aria „Limbă și comunicare” și, odată cu aceasta, adoptarea modelului comunicativ care presupune dezvoltarea integrată a capacităților de receptare și de exprimare orală, respectiv, de receptare și de exprimare scrisă. Conținuturile programei adaptate obiectivelor/competențelor vizau formarea la elevi a unor valori și atitudini precum cultivarea plăcerii de a citi, a gustului estetic, stimularea gândirii autonome, reflexive și critice, cultivarea unei atitudini pozitive față de comunicare, încrederea în propriile abilități de comunicare; formarea de reprezentări culturale privind evoluția și valorile literaturii române, atitudine flexibilă și tolerantă față de opiniile și argumentele celorlalți.

Avantajul modelului constă în centrarea pe elev. În ce privește literatura centrarea exclusivă pe elev creează uneori impresia de supralicitare a rolului activ, creator al cititorului, singurul în măsură să actualizeze mesajul textului. De aici și impresia că este neglijat autorul, intenția acestuia, precum și trecerea în plan secund a perspectivei istorice și culturale, abordate sistematic numai în ultima clasă de liceu. Nu lipsește din intențiile autorilor de programe preocuparea pentru contextualizarea fenomenului literar și în celelalte clase: fie că e vorba de o contextualizare tematică sau pe genuri și specii, pe lectura textelor narative, lirice și dramatice, ori pe curente. Dar schimbarea frecventă a criteriilor de la un ciclu de școlaritate la altul, de la o clasă la alta sau uneori pe parcursul aceleiași clase e derutantă. De aici impresia de lipsă de coerență a ansamblului care atrage după sine incapacitatea, fapt constatat frecvent, a elevilor de a se orienta în fenomenul cultural.

Cel puțin două motive au stat la baza propunerii temei în acest moment. Primul, mai larg, se referă la repunerea în discuție în învățământul european a unui model cultural care să-l dubleze pe cel comunicativ. Al doilea e legat de trecerea la învățământul obligatoriu de 10 ani, ceea ce a determinat regândirea perspectivei asupra literaturii din ciclul superior al liceului. Vizibila intenție de recuperare a unui model cultural cu întoarcere spre momente mari din evoluția literaturii române a generat o serie de întrebări: se dorește o nostalgică revenire la paradigma studiului literaturii din ultimele două clase de liceu a anilor 80? A intrat modelul comunicativ într-o criză atât de profundă încât este nevoie de abandonarea lui, cel puțin în ultimii doi ani ai liceului? Și, în ultimă instanță, dacă scopul disciplinei limba și literatura română este acela de a pregăti un cititor, ce fel de cititor vrem să pregătim în școală?

Acesta fost contextul care a determinat punerea problemei mari a simpozionului la două niveluri:

Contextul producerii textului literar (istoric - epocă, orientare ideologică - univers referențial; cultural - formulă estetică, alte texte; biografic - viața autorului; monografic - universul creației) și

Contextul receptării textului literar (cititori contemporani textului/cititori actuali, receptare școlară/extrașcolară; receptare solitară/împărtășită).

Evident, ținând seama de specificul contextului didactic, deci de scopul major al disciplinei limba și literatura română - formarea cititorului.

Conferințele, grupurile de discuții, mesele rotunde sau dezbaterile pe parcursul celor trei zile ale simpozionului au pus în evidență tocmai specificul acestui din urmă context cu accent pe cititor. Transcriu rezumativ câteva dintre ideile puse în discuție:

- redeschiderea subiectului integrării și relaționării faptelor literare și a interpretărilor lor apare ca o necesitate a momentului;
- perspectiva interpretativă înscrisă în contextul producerii de text ar urma să ia în calcul cadrul istoric, cultural și biografic în care s-a petrecut procesul creației; în mod diferit, cea corelată contextului receptării ar putea fi nuanțată în funcție de profilul cititorului contemporan operei și de cel al cititorului actual;
- tehnic, problema contextualizării interesează din perspectiva unui singur text sau a unui grupaj de texte;
- profesorul de literatură nu trebuie să uite că are de-a face cu lectori reali și concreți care aparțin acestui moment și citesc textul literar cu „enciclopedia” timpului lor care se intersectează cu cea a autorului, camuflută în text. Din această perspectivă, rostul lui e să faciliteze cât mai multe și fructuoase întâlniri între autor și cititorul lui;

Dar cum? Evident nu în modul în care se făcea înainte de 1989 când, la modul explicit, elevii primeau de la profesor informații despre viața autorului, epoca, curentele culturale, programele estetice, informații care rămâneau pentru el extratextuale, neutre. Contextualizarea producerii textului trebuie făcută doar *prin text*, nu prin acumulare de informații extratextuale, specifice istoriei literare. Soluția ar fi – s-a spus – „o contextualizare a producerii textului prin text”. În acest fel cititorul, ca partener esențial în producerea de sens generată de text, ar putea fi recuperat pentru că astfel devine el însuși creator de sens, prin actul lecturii. Deci modelul comunicativ nu s-ar subordona celui cultural, ci s-ar intersecta creativ cu acesta.

- o altă idee avansată a fost aceea a nuanțării a însuși termenului de contextualizare care într-o accepție nouă integrează faptul literar în cadre largi ce fac posibilă reflecția tot așa cum elevul cititor trebuie făcut conștient că lectura și interpretarea lui sunt ancorate în mentalitatea timpului său.
- dincolo de alte contextualizări posibile, atunci când privim fenomenul literar românesc și încercăm încadrarea lui - s-a spus - soluția ar fi să-l privim ca parte integrantă a culturii europene, dar nu la modul declarativ, ci la cel al evidențierii zonelor de interferență, al dialogului între faptele literare și contextul cultural care le-a produs.
- iar toate acestea presupun o abordare didactică care impune strategii de învățare activă, descoperire și interpretare de text nu numai prin demersuri subiective, ci și explicată, justificată, argumentată.

Acestea sunt o parte din ideile din culegerea de față, structurată pe opt secțiuni:

- prima reunește comunicările care au configurat direcțiile teoretice: de la o privire de

ansamblu asupra problemei contextului în programele școlare până la propunerea unor modele de configurare a problemei, de a contextualizarea unui singur text până la cea a unui grupaj de texte;

- secțiunea a doua cuprinde studii ce configurează problema contextului producerii și receptării unui singur text literar fie prin abordarea mai multe contexte sau a unuia singur care au influența producere a și receptarea;

Următoarele șase secțiuni se bazează în exclusivitate pe experiențele didactice ale autorilor:

- comunicările din secțiunea a treia se apleacă asupra textului literar și contextelor prin prisma vârstei elevului cititor;

- a patra cuprinde comunicări în care accentul se pune pe receptarea de către cititorul elev de „acum! a textului clasic;

- secțiunea a cincea, cea mai întinsă, conține comunicări despre adaptarea strategiilor didactice în receptarea specificului discursului literar;

- în secțiunea a șasea strategiile vizează receptarea dintr-o perspectivă intertextuală sau interdisciplinară;

- a șaptea cuprinde descrierea unor experiențe în care contextul se subordonează, în primul rând, modelului formării personale;

- în sfârșit, secțiunea a opta este structurată pe un grupaj de comunicări, ce susțin un raport narativ la capătul primei etape a unui proiect ANPRO al cărui scop este cultivarea lecturii împărtășite prin activități extrașcolare.

Monica Onojescu

